

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПИРТОВОЇ ГАЛУЗІ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Анотація

В даній статті розглянуто значення, місце та проблеми спиртової галузі харчової промисловості України, її зв'язок з різними галузями промисловості та народного господарства. Досліджено історичний розвиток виробництва спирту, значна увага приділена наявним потужностям українських спиртових заводів, їх використанню та проблемам постачання сировини. Виявлено стратегічні напрямки розвитку спиртової галузі харчової промисловості України.

Ключові слова

Спиртове виробництво, державне регулювання, сировина, структура витрат, етанол.

Вступ

В ринкових умовах налагоджені зваємозв'язки між постачальниками, виробниками та споживачами продукції відіграють важливу роль у забезпеченні стійкої ефективної господарської діяльності секторів економіки.

Розвиток спиртової галузі промисловості є одним з пріоритетних напрямків економічної політики Української держави. Це зумовлено тим, що галузь зорієнтована на кінцеву продукцію агропромислового комплексу, забезпечуючи йому відповідний рівень економічної ефективності в цілому.

Спиртова галузь слугує надійним джерелом наповнення державного бюджету. При цьому виконується важлива місія щодо узгодження економічних інтересів різних сфер, від виробників сільськогосподарської продукції (сировини) до її кінцевих споживачів.

Саме тому проблемі підвищення економічної ефективності функціонування спиртової галузі присвячені численні публікації у фахових виданнях економічного профілю.

Постановка завдання

Дослідити стан розвитку спиртової галузі харчової промисловості

України та виявити основні проблеми та напрямки їх вирішення. В роботі використано монографічний, історичний та логічний методи.

Результати

Спиртова галузь промисловості на даний час є однією з найбільших, науково-технічно розвинутих галузей. Основний продукт виробництва – етиловий спирт знаходить широке використання у хімічній, електрохімічній, парфумерній, косметичній, фармацевтичній та інших галузях промисловості.

Спиртове виробництво тісно пов'язане, з одного боку, з багатьма галузями народного господарства, а з іншого – з сільським господарством. Отримуючи від сільського господарства рослинну сировину і вилучаючи з неї найменш цінну частину – вуглеводи, спиртова галузь повертає йому білкові вітамінізовані корми. Це єдина галузь промисловості, що здатна перетворювати дефектне (зіпсоване) зерно та відходи в доброякісні продукти [1].

Розвиток спиртового виробництва в нашій країні має глибоке історичне коріння. В Україні починаючи з періоду розкладу феодально-кріпосницької системи і розвитку капіталістичного ладу (18 - 19 століття), формуються і розвиваються пивоварно-горілчана, текстильна, цукрова, фармацевтична та інші промислові галузі.

В результаті дії законів, регулюючих спиртове виробництво, після 1900 року було збудовано значну кількість дрібних спиртових заводів. Райони для будівництва відзначалися інтенсивністю сільського господарства і високою врожайністю сільськогосподарських культур. В цих районах поміщики вважали найбільш вигідним вкладати кошти, як у сільське господарство, так і в промислові підприємства, які переробляли сільськогосподарську сировину, використовуючи при цьому відходи спиртового виробництва для розвитку тваринництва. Так, ще в середині 19 століття на Поділлі працювали 251 гуральня і 122 броварні (пивоварні). В кінці 19 ст. Вінниччина стала крупним виробником цієї продукції. В Україні, в основному, знаходились заводи, які виготовляли спирт із зерна та менше – з меляси. Питома вага українського спирту в обсязі спирту, що вироблявся в Російській імперії складала 28,9%

1913р.) [2].

В дореволюційній Росії близько 94 відсотків спирту використовувалось для виготовлення горілчаних виробів. В СРСР при значно більшій кількості його виробництва 75 відсотків етилового спирту витрачалось на технічні цілі.

В колишньому Союзі наша держава займала друге місце з виробництва спирту. Повністю задовольняючи свої власні потреби у спирті, вона більше 60% від загального обсягу виробництва вивозила за межі республіки. Питома вага України в загальносоюзному виробництві етанолу становила 36% [2].

Динамічний розвиток спиртової галузі промисловості країни відповідав світовим тенденціям. В 1973 р. обсяг світового виробництва етилового спирту складав 850 млн. дал, в 1998 – близько 1450 млн. дал. [2]. Підприємства спиртової галузі України розміщені за принципом наближення промислового виробництва до джерел сировини (меляса, зерно, картопля).

Однак, починаючи з 1950-тих років змінилося співвідношення окремих видів сировини. Так, різко зросла питома вага спирту, який виготовлявся з меляси, відповідно, зменшилась питома вага спирту з картоплі та зерна. Це сталося у зв'язку із збільшенням ресурсів меляси, внаслідок збільшення обсягу переробки буряків цукровими заводами з 22 млн. т. з урожаю 1950 р. до 47 млн. т. із урожаю 1962 року і до 84 млн. т. з урожаю 1967 р. В цей час було закрито багато дрібних нерентабельних спиртових заводів: так, якщо у 1940 році в Україні їх нараховувалось 348 з добовою потужністю 26,4% (від 100%), то у 1965 році їх було 101 з добовою технічною потужністю 39,7%, в 1970 році – лише 94 заводи з добовою потужністю 38,4%, а в 1990 році – 84, потужністю 40%. Як бачимо, протягом минулих 30 років кількість спиртових заводів в Україні змінилася не значно [3].

Підвищення виробничих потужностей у 1960-тих роках пояснюється різким збільшенням виготовлення спирту з меляси, у зв'язку з чим були розширені заводи, що переробляли мелясу, а ряд зерно-картопляних заводів переобладнано для її переробки. Однак, розширення потужностей мелясних заводів було проведено без врахування сировинних ресурсів. Вже з 1973 року,

крупні мелясні спиртові заводи через нестачу сировини працювали лише 200-220 днів на рік. Поставало питання про переобладнання деяких мелясних спиртових заводів на виробництво спирту з картоплі та зерна і зменшення переробки меляси на спирт. Як свідчать дані статистичного щорічника України, починаючи з 1975 року виробництво цукру-піску, яке дає мелясу, почало поступово зменшуватись, і така тенденція збереглась до цього часу. Так, в порівнянні з 1960 роком у 2001 році виробництво цукру-піску в Україні зменшилось з 3877 тис.т до 1947 тис.т, тобто майже в два рази.

На сьогодні виробнича база вітчизняної спиртової галузі промисловості представлена 84 підприємствами. Найбільше спиртових заводів зосереджено у Львівській, Тернопільській, Чернігівській, Вінницькій, Київській та Харківській областях.

Чисельність працівників концерну „Укрспирт” складає близько 16 тис. чол. Всі підприємства спиртової галузі повністю знаходяться в державній власності. Потужності спиртозаводів значно перевищують власні внутрішні потреби країни в етиловому спирті, що становлять 20 млн. дал. і забезпечують виробництво близько 66 млн. дал. спирту щорічно з харчової сировини (зерна і меляси). Середня потужність спиртового заводу становить 2500 дал. за добу. Крім того в спиртовій промисловості нараховується 24 лікєро-горілчаних заводи, 6 цехів по виробництву горілки та лікєро-горілчаних напоїв річною потужністю 33,7 млн. дал. На підприємствах, що переробляють бурякоцукрову мелясу, крім основної продукції виготовляють на 7 спеціалізованих дріжджових заводів – 45 тис. тонн, 2 крохмальних заводи, а також 7 цехів потужністю 17,8 тис. тонн на рік, вуглекислоту – 50 тис. тонн на рік, концентрат кормового вітаміну В₁₂, тощо. На спиртових заводах, що переробляють зерно, як відходи одержують барду для годування худоби із кормовою цінністю еквівалентну 40 відсоткам використаного зерна на спирт.

За нинішньої технології утримання поголів'я худоби з тонни зерна отримують при оптимальному варіанті 1,5 центнера свинини. При використанні цієї тонни зерна на спиртовому заводі отримують з неї 360 л. спирту, що

повністю покриває і затрати на переробку, і вартість сировини, і ще – 150 кг вуглекислого газу та 4,5 т. барди. Барда - надзвичайно цінний корм; він містить велику кількість амінокислот, мікро- і макроелементів, і стоїть в ряді найцінніших за засвоюваністю організмом тварин [3]. Як бачимо, взаємозв'язок між сільським господарством і спиртовою галуззю промисловістю надзвичайно тісний. За умов ефективного господарювання це забезпечило б високі прибутки обом галузям народного господарства України.

Висновки

З поміж інших країн світу наша країна вирізняється найбільш сприятливим природним, людським і ресурсним потенціалом для розвитку спиртової промисловості, який сприяє забезпеченню їй одного з провідних місць на світовому ринку.

Ринкові умови господарювання призвели до розладу взаємовідносин підприємств спиртової промисловості та виробників сільськогосподарської сировини. Проблемними є взаєморозрахунки із постачальниками сировини та розрахунки із споживачами. Оскільки всі сільськогосподарські підприємства та цукрові заводи перейшли у приватну власність, то й державним підприємствам стає все важче співпрацювати з ними, особливо при відсутності коштів, для термінової оплати сировини.

Враховуючи фізико-хімічні характеристики сировини для виробництва спирту та особливості технології його переробки, потрібне технічне переоснащення спиртозаводів з переорієнтацією на енерго- та ресурсозберігаючі технології з утилізацією технологічних стоків, підвищенням якості продукції (знос основного технологічного обладнання складає близько 60%, а очисні споруди з біологічною очисткою стічних вод мають лише 15% спиртових заводів). Однак, через відсутність коштів на спиртових заводах практично не впроваджується прогресивна технологія .

Перед спиртовою галуззю стоїть ряд завдань, розв'язання яких потребує централізованого державного управління. Основні завдання визначені Указом Президента України від 27 грудня 2002 року №1234 “Про заходи щодо

запровадження державної монополії в сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів” – це розширення сфери використання етилового спирту у промисловості та інших галузях економіки, перепрофілювання надлишкових потужностей з виробництва етилового спирту, збільшення експорту етилового спирту та продукції спиртових заводів [4].

Для поліпшення фінансового становища підприємств потрібно вирішити питання надання цільових кредитів для закупівлі сировини і таропакувальних матеріалів заводам галузі. Державне регулювання цін, податкова політика не повинні позбавляти заводи економічної самостійності. Рішення приймає сам виробник, але при цьому зберігається економічна відповідальність кожного, хто приймає рішення.

Україна залишається країною, яка має досить об'єктивні причини, щоб залишатись на довгі роки найбільшим серед країн СНД експортером спирту. Найголовніший чинник це наявність потужної спиртової промисловості, близькість такої ж потужної сировинної бази (потужні с/г виробники, цукрова промисловість) та зростаючий попит на продукцію спиртових заводів.

Література:

1. Далекий Т. Позиція // Харчова і переробна промисловість. – 1991. – №5. – С.2-3.
2. Янчевський П. Спиртова галузь: проблеми вітчизняної технології // Харчова і переробна промисловість. – 1997. – №3. – С.20.
3. Пыхов В.Г. Экономика, организация и планирование спиртового производства. – М.: Пищевая промышленность, 1973. – С.45
4. Указ Президента України від 27 грудня 2002 року №1234 “Про заходи щодо запровадження державної монополії в сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів.